

*До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 2023-17
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
За адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77*

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента, завідувача кафедри
екологічного права Сустнова Євгенія Павловича на дисертацію
Третьяк Анастасії Валеріївни на тему «Правова охорона довкілля
в умовах децентралізації», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертації. Розвиток будь-якої країни можливий лише за умови підтримання сприятливого стану навколишнього природного середовища, яке забезпечується належним і ефективним нормативно-правовим регулюванням відповідної сфери суспільних відносин. Будь-які зміни в системі державного управління можуть суттєво вплинути на сферу охорони довкілля, адже саме органи центральної виконавчої влади, органи місцевого самоврядування відіграють неабияку роль у питаннях забезпечення дієвої системи правової охорони навколишнього природного середовища. Тож, усі зміни в повноваженнях між цими органами, територіальній організації влади в країні мають бути належним чином досліджені й опрацьовані, з метою недопущення впровадження таких трансформацій, які негативним чином вплинуть на будь-яку зі сфер суспільного життя, у тому числі екологічну. Однією з найважливіших реформ, що проводяться в Україні, стала реформа децентралізації, яка була започаткована у 2014 році й найвагоміші постулати якої знайшли своє відображення у Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333-р від 1 квітня 2014 р.

Указаною Концепцією було закладено основи формування сучасного адміністративно-територіального устрою та нового для України інституту об'єднаних територіальних громад. Ніколи раніше наша держава не мала досвіду функціонування подібного інституту, територіальні громади не були наділені такими значними функціями, а з 2014 року – стали. Тож питання, які присвячені дослідженню певних проблемних аспектів правового регулювання охорони навколишнього природного середовища в нових вітчизняних умовах, є вкрай назрілими і зрозумілими. Саме тому обрана тематика дисертаційної роботи є новою та сучасною.

Актуальність даної роботи підтверджується й тим, що вона відповідає напрямам наукових досліджень кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та виконана в межах цільової комплексної програми «Проблеми вдосконалення правового регулювання користування природними ресурсами та комплексами України» (державна реєстрація за № 0116U006161) і «Правове забезпечення реалізації політики держави на пріоритетних напрямках економічного розвитку та у сфері екологічної безпеки» (державна реєстрація № 0111U000962).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Зміст дисертації Третьяк А. В. характеризується високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань, які сформовано чітко та комплексно.

При написанні своєї роботи дисертантка використовувала вдало обрані методи наукового дослідження (діалектичний, аналізу і синтезу, систематизації, статистичний, порівняльно-правовий, формально-юридичний, історико-правовий). За допомогою діалектичного методу досліджувався актуальний стан, тенденції розвитку правового регулювання децентралізаційної реформи та правові наслідки, які матимуть місце в екологічній сфері. Історико-правовий метод мав застосування при дослідженні динаміки і тенденцій децентралізаційних процесів та екологічної політики в країнах ЄС. За допомогою формально-юридичного методу вивчався зміст нормативно-

правових актів, що закладають основу реформи децентралізації 2014 року, регулюють відносини, які виникають у сфері поводження з побутовими відходами, охорони рідкісних об'єктів тваринного, рослинного світу та природно-заповідного фонду України. Порівняльно-правовий метод став у нагоді при порівнянні між собою законодавства різних держав – членів ЄС з питань реалізації екологічної політики. Статистичний метод проявився у процесі роботи з даними Державної служби статистики України і паспортами бюджетних програм міста Харків. Метод систематизації дав змогу сформувати вичерпні висновки на основі значного обсягу проаналізованої інформації.

Крім цього, дисертантка використала широку джерельну базу, яка налічує 250 найменувань, серед яких є праці вітчизняних та зарубіжних учених, актуальна нормативно-правова база й різні міжнародно-правові акти.

Отже, дисертаційна робота Третьяк А. В. містить об'єктивно відображені висновки і пропозиції, які є належним чином обґрунтованими, зрозумілими, лаконічними і логічними, а також відповідають загальним вимогам.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів дисертації Третьяк А. В. полягає в тому, що подана робота є першим у науці екологічного права комплексним дослідженням стану правової охорони довкілля в децентралізаційних умовах.

Змістовний аналіз дисертаційного дослідження дозволяє сформувати висновок про наявність у роботі наукової новизни. Найбільш вагомими положеннями у запропонованій до захисту дисертації, що характеризуються науковою новизною, є такі:

– найефективнішими механізмами для сфери охорони довкілля, які передбачалися реформою 2014 року, є інститут об'єднаних територіальних громад, посилення їх фінансової спроможності, а також поширення практики реалізації та фінансування громадських проєктів;

– беручи до уваги практику реалізації найбільш ефективних екологічних політик у країнах ЄС, які зазнали реформування на засадах децентралізації влади, виокремлено інструменти досягнення ознаменованих показників, це:

міжмуніципальне співробітництво; муніципальні екологічні програми; грантова підтримка; ефективне застосування екологічних перевірок органами місцевої влади;

– обґрунтовано, що сталий розвиток неможливо впровадити без поглиблення децентралізаційних тенденцій, тобто необхідним є переведення глобальних цілей сталого розвитку у площину локалізованих;

– встановлено, що механізми, які передбачила реформа децентралізації 2014 року, а саме: інститут об'єднаних територіальних громад, механізм просторового планування, бюджету участі, фінансова децентралізація та співробітництво територіальних громад, позитивним чином впливають на розвиток екологічних правовідносин у громадах;

– встановлено низку причин, що уповільнюють розвиток екологічних правовідносин в умовах децентралізації, серед яких: 1) недосконалий розподіл фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування; 2) тенденція скорочення надходжень до місцевих бюджетів з 2019 року; 3) колізії, пов'язані з розмежуванням повноважень між відомствами; 4) відсутність профільних відомств зі сталого розвитку у великих містах; 5) недосконалий механізм участі громадськості в питаннях, що стосуються довкілля; 6) збройний конфлікт;

– обґрунтовано, що Закон України «Про управління відходами» більшою мірою враховує сучасні тенденції до децентралізації екологічних правовідносин, втім негативним чинником є те, що в редакції Закону відсутні положення, що були передбачені проектом Закону, а саме: не передбачено проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи, залишились дублювання у повноваженнях органів влади, вилучений став принцип самодостатності;

– констатовано відсутність дієвих механізмів охорони рідкісних видів об'єктів рослинного і тваринного світу на регіональному рівні, виокремлено причини такого явища: формальна суперечливість встановленому курсу децентралізації влади в Україні; недоцільна система засобів вирішення проблем, пов'язаних з охороною рідкісних об'єктів, що базується на

централізованому підході; відсутність вичерпності в частині повноважень відомств, у тому числі органів місцевого самоврядування;

– запропоновано створити окремий підрозділ у законах України «Про тваринний світ» і «Про рослинний світ», яким би визначались повноваження органів місцевого самоврядування, розмежовуючи їх від органів центральної виконавчої влади;

– доведено доцільність внесення змін до ст. 15 Закону України «Про тваринний світ» і доповнення наступним змістом: «урахування вимог щодо охорони рідкісних і таких, яким загрожує зникнення видів диких тварин та рослин під час розроблення нормативно-правових актів; систематична робота з виявлення місць перебування рідкісних об'єктів тваринного світу або зростання рідкісних об'єктів рослинного світу; проведення освітньої та виховної роботи серед населення»;

– запропоновано до повноважень органів місцевого самоврядування, передбачених Законом України «Про рослинний світ», додати наступні: 1) урахування вимог з охорони рідкісних і таких, яким загрожує зникнення об'єктів рослинного світу під час розроблення нормативно-правових актів; 2) систематичну роботу з виявлення місць зростання рідкісних об'єктів рослинного світу; 3) координування наукових досліджень з метою розроблення наукових засад охорони та відтворення рідкісних об'єктів рослинного світу; 4) проведення освітньої та виховної роботи у сфері охорони рідкісних об'єктів рослинного світу;

– запропоновано висвітлити абз. 8 ч. 1 ст. 37 Закону України «Про тваринний світ» наступним чином: «охорона тваринного світу забезпечується шляхом: встановлення особливого режиму охорони видів тварин, занесених до Червоної книги України і до переліків видів тварин, які підлягають особливій охороні на території Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя. Перелік і Положення до нього затверджуються Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідними обласними, Київською та Севастопольською міськими радами»;

– через суперечливість законодавства, яким регулюються питання правової охорони природно-заповідного фонду, обґрунтовано можливість залучення органів місцевого самоврядування до: (а) організації вивчення об'єктів природно-заповідного фонду; (б) проведення міжнародного співробітництва щодо об'єктів і територій природно-заповідного фонду на відповідній місцевості; (в) здійснення контролю за режимом охорони та використання відповідних територій; (г) запровадження економічних важелів стимулювання охорони в межах відповідної території та (г) здійснення просвітницької діяльності. Відповідно до вищезазначеного запропоновано внести зміни до Закону України «Про природно-заповідний фонд України».

Крім перелічених положень дисертації Третьяк А. В., робота містить і низку інших тез, які мають теоретичне і практичне значення.

Повнота викладу одержаних результатів. Основні положення, висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, знайшли своє відображення в 11 наукових публікаціях, зокрема у 3 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений Міністерством освіти і науки України, 1 статті, опублікованій у науковому виданні зарубіжної країни, та 7 тезах доповідей наукових конференцій і круглих столів. Тобто, результати дисертаційної роботи є належно апробовані.

Положення дисертації Третьяк А. В. мають логічну й обумовлену тематикою дослідження структуру. Дисертація складається з анотацій, які викладено українською та англійською мовами, списку публікацій за темою дослідження вступу, двох розділів, що містять 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (250 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 219 сторінок, з яких основного тексту – 189 сторінок.

Дискусійні положення і зауваження. Наукові висновки та пропозиції дисертаційної роботи Третьяк А. В. характеризуються достатнім рівнем обґрунтованості. Здобувачка використала значну кількість літературних джерел та нормативно-правових актів з досліджуваної проблематики. Це дозволяє позитивно оцінити запроповану наукову роботу. Разом із тим слід

звернути увагу на певні дискусійні положення, які потребують додаткової, більш ретельної аргументації та спонукають до обговорення під час захисту:

1. У першому розділі дисертації, де наводяться теоретико-методологічні засади охорони довкілля в умовах децентралізації, дисертантка розглядає досвід країн ЄС з децентралізації в екологічній сфері, а саме Фінляндії, Данії та Швеції, доходять до висновку про необхідність впровадження цього досвіду у вітчизняну систему законодавства, проте не вказує, які законодавчі зміни потрібно зробити. Хотілося б почути конкретні пропозиції щодо цього.

2. У другому розділі дисертації, присвяченому організаційно-правовому забезпеченню охорони навколишнього природного середовища в умовах децентралізації, дисертантка обрала для дослідження певне предметне коло правовідносин, пов'язаних з побутовими відходами, рідкісними видами тваринного і рослинного світу, а також об'єктами природно-заповідного фонду. У зв'язку із цим, бажано уточнити, чому питання щодо правової охорони саме цих предметних сфер, а не інших, зацікавили дисертантку.

3. У питаннях правової охорони навколишнього природного середовища, у тому числі на місцевому рівні, важливу роль відіграє співробітництво, що, зокрема, підтверджується чинним Законом України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 р., який визначає таке співробітництво як спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних та інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні і відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин із сусідніх держав, та нещодавно прийнятим за основу проектом Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення участі місцевого самоврядування у міжтериторіальному та транскордонному співробітництві (Постанова Верховної Ради України від 21.11.2023 № 3478-IX). Отже, як бачимо, участь територіальних громад і їх об'єднань у співробітництві з екологічних питань значно посилюється, а тому доцільно почути думку дисертантки стосовно можливих напрямів такого співробітництва та наявних прикладів його практичного втілення.

Висловлені зауваження та пропозиції здебільшого мають рекомендацій характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження.

Загальний висновок. Усе вищезазначене дає підстави сформулювати висновок про те, що дисертаційна робота Третьяк А. В. «Правова охорона довкілля в умовах децентралізації» написана на високому теоретичному рівні, є актуальною і завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачкою особисто та має теоретичну і практичну значущість.

Дисертація відповідає вимогам п.п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Третьяк Анастасія Валеріївна – заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний рецензент –
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри екологічного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Євгеній СУЄТНОВ

Підпис *Євгенів Є.*
Засвідчую
Нач. ВК *Євгенів*
04. 12. 2023 р.